

En DISKUSSION

mellan

Herbert Tingsten och Rütger Essén

Herr Redaktör!

Dr Rütger Essén har under rubriken "Sagan om vargen" kritiserat mitt arbete Den nationella diktaturen (1 mars). Jag vore tacksam, om jag tillätes att bemöta denna kritik i några väsentliga punkter.

Dr Essén beskyller mig i ett par avseenden för åsikter, som jag icke har eller antytt mig ha. Såsom fasta punkter utanför diskussion och analys skulle jag betrakta demokratin, den marxistiska socialismen och den materialistiska historieuppfattningen. Vad först sistnämnda uppfattning beträffar vill jag betona, att jag anser varje s. k. historieuppfattning — varje uppfattning om att ett visst moment i skeendet skulle vara det verkliga eller väsentliga eller relevanta el. dyl. — såsom tecken på vetenskaplig dilettantism. En demokratisk eller socialistisk åskådning bygger naturligtvis på värderingar och kan lika litet som exempelvis en konservativ uppfattning vetenskapligt grundas. I mitt arbete har jag på intet sätt tagit ställning till motiveringarna för dessa åskådningar; min bok behandlar ju de fascistiska ideologierna. Att jag är medveten om de demokratiska ideologiernas logiska svagheter, torde framgå av mitt arbete Demokratiens seger och kris.

Jag har kritiskt analyserat fascismens ideologier. Att ett påvisande av tankefel i behandlade åskådningar ingår i statsvetenskapligt arbete torde knappast behöva framhåvas. Dr Essén gör intet försök att visa, att min kritik i dessa hänseenden skulle vara oriktig. Att på en eller annan

punkt min socialdemokratiska uppfattning kunnat ge en viss bitter prägel åt mina kritiska uttalanden vill jag ej bestrida; detta har intet att göra med frågan om analysens logiska hållbarhet.

Dr Essén ger genomgående redogörelser, som framstå som referat utan att vara det. Jag har aldrig karakteriserat nazismen som resultatet av "en lyckad sammansvärjning av reaktionära krafter"; tvärtom har jag betonat, att större delen av det borgerliga Tyskland stod bakom den segrande nazismen. Jag har aldrig sagt att "det ruskiga skådespelet (nazismens seger) kan aldrig komma att upprepas hos de nordiska folken"; jag har överhuvud icke skrivit ett ord om nazismen i Norden. Detta blott som exempel.

Då jag påstår, att nationalsocialismen icke är en socialistisk rörelse, vill jag därmed icke säga blott, att den ej är socialistisk i vanlig svensk mening. Nationalsocialismen har även övergivit de moment i 1920 års program, som av rörelsens ledare betecknades som specifikt socialistiska (jordexpropriation, trusternas nationalisering o. s. v.). Kan dr Essén förneka detta? Eller kan han förneka, att de fascistiska rörelsernas ideologier i allt väsentligt upptagit för tidigare konservatism kännetecknande tankelinjer? I recensionen finnes intet försök att motbevisa denna i mitt arbete centrala tanke, endast allmänna, varje underbyggnad saknande uttalanden. Min uppfattning i saken är icke, såsom dr Essén i sader, apriorisk, den bygger på studium av en betydande, obesträtt re-

Herbert Tingsten.

presentativ del av den nazistiska litteraturen. Är denna framställning oriktig, äro mina citat godtyckliga eller falska? Om så icke är fallet, är dr Esséns kritik oriktig.

Arbetarnas ställning till den tyska regimen har jag ej ingått på. Varje säker grund för ett bedömande saknas. De utsagor av resande, som dr Essén möjligen torde använda som källa för sitt påstående, äro högst divergerande. Då arbetslösheten enligt samstämmiga uppgifter starkt sjunkit sedan 1933, synes belägenhet hos arbetarna osannolik.

Jag har framställt de fascistiska ideologierna såsom borgerliga, konservativa ideologier. Dr Essén reagerar med skärpa häremot. Själv har han sedan tjugo år gjort sig känd som extremt konservativ högersinnad publicist och politiker. Nu sympatiserar han med nazism och fascism. Beror detta på att dr Essén under de senaste åren helt ändrat sin politiska uppfattning, eller beror det icke snarare på att han som ultrakonservativ känner dragning till fascismen? Och, i sistnämnda fall, är icke hans egen inställning ett ytterligare bevis på att min framställning är riktig?

Intet kan hindra gamla högermän att på tyskt sätt kalla sig socialister. Men i Sverige är det ännu möjligt att beteckna en dylik namnförändring som ett maskeringsförsök.

Stockholm den 3 mars 1937.

Herbert Tingsten.

Svar:

Det är glädjande att professor Tingsten avsäger sig icke blott den "materialistiska historieuppfattningen" utan även "varje s. k. historieuppfattning", vilka han med full rätt anser "såsom tecken på vetenskaplig dilettantism". Jag beklagar emellertid att jag icke kunnat återfinna denna insikt i hans häfrågavarande arbete. Ett visserligen icke absolut bindande men mycket signifikativt utslag för "materialistisk historieuppfattning" är sålunda hans överallt återkommande förnekande av möjligheten — respektive förlöjligande av de nationella ideologiernas tro på — att klassmotsättningar kunna utjännas och avledas även med andra medel än upphävet av den privata äganderätten till produktionsmedlen. Han visar så vitt jag kunnat finna ingenstans någon förståelse för att det icke är äganderätten i och för sig utan äganderättens funktioner som äro avgörande. Socialism betyder språkligt sett ekonomiskt kamratskap och allmän ekonomisk solidaritet inom

folket. I Norden reserveras termen socialism visserligen ännu i allmänhet för den åskådning som kräver produktionsmedlens överförande till det allmännas äganderätt, men på kontinenten och även i England är detta icke fallet, och den nyare terminologien torde komma att segra även hos oss. Professor Tingstens socialism täckes däremot av begreppet marxism. Det är genom en förskjutning av dessa begrepp som han lyckas ge intrycket av att fascismens och nationalsocialismens socialism ej är annat än humbug. Emellertid är den en högst betydelsefull realitet. Den omständigheten att 1920 års tyska nationalsocialistiska programs krav på jordexpropriation, trusternas nationalisering o. s. v. dess bättre icke efter ordalydelsen förverkligats beror endast på att man funnit effektivare och smidigare medel att förverkliga deras syfte, nämligen den verkliga ekonomiska folksolidariteten. Vad man än må säga om fascismen och nazismen, men "borgerliga" äro de nuvarande Italien och Tyskland sannerligen icke. Det borgerliga klasstänkandet — marxismens förutsättning — är där tillbakaträngt från både politisk och ekonomisk ledning, under det att det ännu till större delen behärskar atmosfären i de "demokratiska" länderna. Och var

finnes exempelvis i dessa sistnämnda länder en verklig motsvarighet till den väldiga sociala beskattning, som den tyska Winterhilfe utgör? Det är visserligen sant att en del inflytelserika kapitalistiska och borgerliga grupper i både Italien och Tyskland på sin tid stödde fascismen och nazismen i kampen om makterövringen, samt att detta skedde i förhoppning att därigenom befästa en "borgerlig" samhällsordning. Men härom är endast att säga att de räknade fel — man må sedan beklaga detta eller icke.

I fråga om professor Tingstens citat måste jag vidhålla mitt påstående att de samtliga äro valda i syfte att illustrera hans grunduppfattning. Detta är ej särdeles svårt. Det finnes mycket kaotiskt i både fascism och, ännu mer, i nazism. Detta är t. o. m. typiskt för den rikt skiftande värld som levande och kämpande folkrörelser utgöra. Men skall man ge en "orientering" över dylika verkligheter måste man ha något sinne och förståelse för det bärande hos dem — det som gjort dem till mäktiga tidsfenomen. Det är fullt möjligt — professor Tingsten har gjort det — att i god tro sammanställa en serie citat, vilka alla äro riktiga vart för sig, men som tillsammans ge en fullständigt falsk bild av verkligheten.

Professor Tingsten tyckes icke vilja tillmäta "utsagor av resande" och — förmodar jag — ännu mindre mina egna iakttagelser något bevisvärde för frågan om arbetarnas ställning till den tyska regimen. Uppfattningen på den punkten bland omdömesgilla iakttagare är emellertid oberoende av partiståndpunkt icke särskilt divergerande. Den så vitt jag vet icke heller på vetenskapliga undersökningar utan väsentligen på "utsagor av resande" grundade uppfattningen att det stora flertalet av Italiens folk har bruna eller svarta ögon kan väl efter denna provometod icke heller tillämnas något sanningsvärde.

Professor Tingsten ger till sist ännu ett bevisbidrag till sin tes om att de fascistiska ideologierna äro "borgerliga, konservativa ideologier" genom att åberopa min egen "extremt konservativa" uppfattning och samtidigt "dragning till fascismen". Jag trodde icke att min personliga ståndpunkt kunde tillämnas ett sådant bevisvärde. Jag har dessutom själv aldrig

vetat om att jag varit "extremt konservativ". Den uppfattningen att tidens främsta uppgift är skapandet av en syntes mellan nationell och social åskådning, samt att detta betingar det borgerliga klasstänkandets övervinnande, har jag visserligen sedan länge företrätt, tidigare än både fascismens och nazismens seger. Det "extremt

konservativa" skulle väl då ligga i att jag aldrig trott detta vara möjligt på partisystemets och parlamentarismens grundval. Om någon till äventyrs skulle intressera sig för min egen uppfattning av nazismens idélära kan jag hänvisa till mitt 1934 utgivna arbete "Debattnlägg om Europa".

Huvudsaken är emellertid att professor Tingstens tolkning av de "nationella diktaturerna" icke på något sätt förklarar hur dessa läror kunna få den betydelse som de för närvarande ha. Det behövs endast att läsaren till sig själv ställer frågan: hur har då allt detta varit möjligt?, för att han icke skall stanna vid professor Tingstens ståndpunkt. Sedan kan "orienteringen" börja.

Stockholm den 4 mars 1937.

Rütger Essén.

Rütger Essén.